

توسعه و عرفی شدن جامعه

با نگاهی به برنامه‌های توسعه در ایران

سیدجلال محمودی

جامعه‌شناسان

سرشناسه: محمودی، سیدجلال، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور: توسعه و عرفی شدن جامعه با نگاهی به برنامه‌های توسعه در ایران
تألیف: سیدجلال محمودی

مشخصات نشر: جامعه‌شناسان
مشخصات ظاهری: ۳۱۲ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۳-۲۲۹-۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: جامعه‌شناسی کاربردی
موضوع: رشد اقتصادی -- ایران -- برنامه‌ریزی
موضوع: ایران -- سیاست اقتصادی -- ۱۳۳۸ -
رده بندی کنگره: HN۲۹/۵:م ۳۹۳ ۱۳۹۳
رده بندی دیویی: ۳۶۰
شماره کتابشناسی ملی: ۲۱:۲۳۵۶۰

جامعه‌شناسان

توسعه و عرفی شدن جامعه با نگاهی به برنامه‌های توسعه در ایران
تألیف: سیدجلال محمودی

چاپ اول ۱۳۹۳ تهران/ تعداد ۱۰۰۰ نسخه
قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان/ لیتوگرافی: قدیانی چاپ: قدیانی
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۳-۲۲۹-۸
همه حقوق چاپ نشر برای ناشر محفوظ است.

حروفچینی، نمونه‌خوانی و صفحه‌آرایی: جامعه‌شناسان
ویراستاری: گروه ویراستاری انتشارات جامعه‌شناسان

فروشگاه و نمایشگاه مرکزی:
تهران، خیابان انقلاب، روبروی درب اصلی
دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، پلاک ۲۱۷
فروشگاه جامعه‌شناسان - تلفن ۶۶۰۰۰۰۵۱
تلفن دفتر نشر: ۶۶۹۶۹۲۰

این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب
۱۳۴۸ است، هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف
(ناشر) نشر یا پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

WWW.JAMEESHENASAN.COM
Email: Sociologists15@gmail.com

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار
۱۵	درآمدی بر موضوع مورد مطالعه
۲۵	فصل اول: توسعه و عرفی شدن جامعه
۲۵	الف: توسعه
۳۶	ب: عرفی شدن
۴۲	موضوع مورد مطالعه
۵۳	فصل دوم: پیشینه تاریخی و نظری توسعه
۵۳	ابعاد توسعه
۵۸	نظریه‌های جامعه‌شناسی توسعه
۵۸	مکتب تکاملی توسعه
۶۰	نظریه‌های نوسازی
۶۰	نظریه ردفیلد
۶۱	نظریه اسملسر
۶۳	نظریه روستو
۶۵	دیدگاه مارکسیستی از توسعه
۶۵	نظریه‌های مربوط به شرایط لازم برای توسعه
۶۷	توسعه و توسعه نیافتگی و نظریه وابستگی
۶۹	مدرنیته و مدرنیته متأخر
۷۱	پسا توسعه

۷۵	فصل سوم: مبانی نظری عرفی شدن
۷۵	ابعاد عرفی شدن
۸۰	نظریه‌های جامعه‌شناسی عرفی شدن
۸۰	الف: در جهان
۸۱	اگوست کنت
۸۲	کارل مارکس
۸۳	امیل دورکیم
۸۵	ماکس وبر
۸۷	کارل دایلر
۸۸	برایان ویلسون
۹۰	لختنر
۹۱	ملکم همیلتون
۹۴	ژان پل ویلم
۹۵	پیتر برگر
۹۷	رولند رابرتسون
۹۸	تالکوت پارسونز
۹۹	فن
۱۰۱	رابرت بلا
۱۰۲	لاری شاینر
۱۰۳	لاکمن
۱۰۴	ب: در ایران
۱۰۴	مهدی بازرگان
۱۰۴	عبدالکریم سروش
۱۰۶	محمد مجتهد شبستری
۱۰۷	مصطفی ملکیان

۱۰۸ سعید حجاریان

۱۱۱ مجید محمدی

فصل چهارم: پیشینه مطالعاتی گامی به سوی دیدگاه توسعه و عرفی شدن

۱۱۷ جامعه

۱۱۷ در جهان

۱۲۱ در ایران

۱۳۱ گامی به سوی دیدگاه توسعه و عرفی شدن جامعه

۱۵۱ دیدگاه توسعه و عرفی شدن جامعه

۱۵۵ متغیرها و تعیین شاخص‌ها

۱۵۷ اعتبار سنجی روش مطالعه

فصل پنجم: دستاوردهای برنامه‌های پنج ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و

۱۶۱ فرهنگی ایران

۱۶۱ ۱- اهداف و عملکرد بخش جمعیت و شهرنشینی

۱۶۲ جمعیت و شهرنشینی در برنامه اول توسعه (۱۳۶۸ - ۱۳۷۲)

۱۶۴ جمعیت و شهرنشینی در برنامه دوم توسعه (۱۳۷۴ - ۱۳۷۸)

۱۶۶ جمعیت و شهرنشینی در برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹ - ۱۳۸۳)

۱۶۷ ۲- اهداف و عملکرد بخش نیروی انسانی و اشتغال

۱۶۸ نیروی انسانی و اشتغال در برنامه اول توسعه (۱۳۶۸ - ۱۳۷۲)

۱۶۹ نیروی انسانی و اشتغال در برنامه دوم توسعه (۱۳۷۴ - ۱۳۷۸)

۱۷۱ نیروی انسانی و اشتغال در برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹ - ۱۳۸۳)

۱۷۳ ۳- اهداف و عملکرد بخش تولید ناخالص داخلی و رشد سرمایه‌گذاری

۱۷۳ تولید ناخالص داخلی و رشد سرمایه‌گذاری در برنامه اول توسعه (۱۳۶۸ - ۱۳۷۲)

۱۷۶ تولید ناخالص داخلی و رشد سرمایه‌گذاری در برنامه دوم توسعه (۱۳۷۴ - ۱۳۷۸)

تولید ناخالص داخلی و رشد سرمایه‌گذاری در برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳).....	۱۷۹
۴- اهداف و عملکرد بخش صنعت.....	۱۸۳
بخش صنعت در برنامه اول توسعه (۱۳۶۸-۱۳۷۲).....	۱۸۴
بخش صنعت در برنامه دوم توسعه (۱۳۷۴-۱۳۷۸).....	۱۸۸
بخش صنعت در برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳).....	۱۹۱
۵- اهداف و عملکرد بخش مسکن.....	۱۹۴
بخش مسکن در برنامه اول توسعه (۱۳۶۸-۱۳۷۲).....	۱۹۵
بخش مسکن در برنامه دوم توسعه (۱۳۷۴-۱۳۷۸).....	۱۹۶
بخش مسکن در برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳).....	۱۹۸
۶- اهداف و عملکرد بخش آموزش و پرورش عمومی.....	۲۰۱
بخش آموزش و پرورش در برنامه اول توسعه (۱۳۶۸-۱۳۷۲).....	۲۰۱
بخش آموزش و پرورش در برنامه دوم توسعه (۱۳۷۴-۱۳۷۸).....	۲۰۵
بخش آموزش و پرورش در برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳).....	۲۰۹
۷- اهداف و عملکرد بخش آموزش عالی.....	۲۱۳
بخش آموزش عالی در برنامه اول توسعه (۱۳۶۸-۱۳۷۲).....	۲۱۴
بخش آموزش عالی در برنامه دوم توسعه (۱۳۷۴-۱۳۷۸).....	۲۱۸
بخش آموزش عالی در برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳).....	۲۲۲
۸- اهداف و عملکرد بخش تحقیقات.....	۲۲۵
بخش تحقیقات در برنامه اول توسعه (۱۳۶۸-۱۳۷۲).....	۲۲۶
بخش تحقیقات در برنامه دوم توسعه (۱۳۷۴-۱۳۷۸).....	۲۲۸
بخش تحقیقات در برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳).....	۲۳۰
۹- اهداف و عمل کرد بخش فرهنگ.....	۲۳۳
بخش فرهنگ در برنامه اول توسعه (۱۳۶۸-۱۳۷۲).....	۲۳۴
بخش فرهنگ در برنامه دوم توسعه (۱۳۷۴-۱۳۷۸).....	۲۳۶
بخش فرهنگ در برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳).....	۲۳۷

۲۳۹	۱۰- اهداف و عملکرد بخش بهداشت و درمان
۲۴۰	بخش بهداشت و درمان در برنامه اول توسعه (۱۳۷۲-۱۳۶۸)
۲۴۲	بخش بهداشت و درمان در برنامه دوم توسعه (۱۳۷۸-۱۳۷۴)
۲۴۵	بخش بهداشت و درمان در برنامه سوم توسعه (۱۳۸۳-۱۳۷۹)
۲۴۷	۱۱- اهداف و عملکرد بخش تأمین اجتماعی
۲۴۸	بخش تأمین اجتماعی در برنامه اول توسعه (۱۳۷۲-۱۳۶۸)
۲۵۰	بخش تأمین اجتماعی در برنامه دوم توسعه (۱۳۷۸-۱۳۷۴)
۲۵۲	بخش تأمین اجتماعی در برنامه سوم توسعه (۱۳۸۳-۱۳۷۹)
۲۵۵	۱۲- اهداف و عملکرد بخش بهزیستی
۲۵۶	بخش بهزیستی در برنامه اول توسعه (۱۳۷۲-۱۳۶۸)
۲۶۰	بخش بهزیستی در برنامه دوم توسعه (۱۳۷۸-۱۳۷۴)
۲۶۳	بخش بهزیستی در برنامه سوم توسعه (۱۳۸۳-۱۳۷۹)
۲۶۷	فصل ششم: جمع‌بندی مباحث و نتیجه‌گیری
۲۶۷	جمع‌بندی مباحث
۲۷۲	نتیجه‌گیری
۲۷۹	منابع و مأخذ
۲۸۷	واژه‌نامه
۲۹۵	نمایه نام‌ها
۲۹۹	نمایه موضوعی

پیشگفتار

به نام خداوند جان و خرد
کزین برتر اندیشه بر نگذرد^۱

اجرای برنامه‌های توسعه در ایران، سال‌هاست که ذهن برنامه‌ریزان و مدیران دولتی را به خود مشغول داشته؛ روندی که پس از پیروزی انقلاب اسلامی و بعد از وقفه‌ای کوتاه مدت، با تهیه و تنظیم برنامه‌های پنج ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، منجر به بروز و ظهور تغییرات و تحولاتی در عرصه‌های مختلف جامعه ایران گردیده، این دگرگونی‌ها شواهد گوناگون و بسیار زیادی از همه‌گیر شدن نوع زندگی و هنجارهای دنیای مدرن را به واسطه ورود تکنولوژی و فنون مختلف به همراه داشته است. در این کتاب، روند اجرای سه برنامه توسعه در فاصله سال‌های ۱۳۶۸ (زمان تصویب اولین برنامه توسعه بعد از انقلاب اسلامی) تا پایان برنامه سوم توسعه در سال ۱۳۸۳ و نتایج حاصله مورد بررسی قرار گرفته تا پاسخی به این پرسش اساسی داده شود، که چگونه اجرای برنامه‌های پنج ساله توسعه، در عرّفی شدن جامعه ایران نقش‌آفرینی نموده، به این منظور با تلفیقی از نظریات "جامعه‌شناسی توسعه" و "جامعه‌شناسی عرفی شدن"، فرایند اجرای برنامه‌های توسعه و عملکرد آن به عنوان سندی راهبردی که جهت حرکت کشور را مشخص می‌نماید با استفاده از ۲۵ جلد گزارش‌های سالانه مورد مطالعه قرار گرفته، آثاری که شامل بیش از ده هزار برگ گزارش‌های اقتصادی دوره‌ای سازمان مدیریت و

۱. حکیم ابوالقاسم فردوسی

برنامه‌ریزی کشور می‌باشد. نگاه به توسعه با توجه به میزان تأثیر و نقش آن در عرفی شدن جامعه ایران، موضوعی است تازه، و کارهای تحقیقاتی کمتر از این زاویه به آن نگریسته‌اند. امید آن می‌رود این کتاب به عنوان سرآغازی بر مباحث جامعه‌شناختی توسعه و عرفی شدن، مورد توجه دانش‌پژوهان، استادان گرامی و فعالان عرصه‌های مختلف توسعه قرار گیرد تا با نقدهای علمی خود به بارور شدن اندیشه‌های بنیانی این اثر یاری رسانند.

این اثر تحلیلی است جامعه‌شناختی در ارتباط تنگاتنگ دو حوزه مهم و بحث‌انگیز جامعه‌شناسی توسعه و عرفی شدن، که سعی دارد با نگاهی علمی به بررسی موضوع مورد نظر بپردازد، زیرا بر این باور متکی است که؛ «یکی از ارزش‌های والای انسانی ایجاب می‌کند جامعه‌شناس مسئول باشد تا آنجا که از نظر روان‌شناسی بتواند یافته‌های خویش را بدون توجه به تعصبات، امیدها، ترس‌ها و سلیقه شخصی‌اش ارزیابی کند. واضح است که همواره به این هدف نمی‌توان رسید، اما نفس تلاش برای وصول به آن خود دارای اهمیتی اخلاقی است که نباید دست کم گرفته شود». (برگر، ۱۹۶۶: ۱۷۶)

کتاب در شش فصل تنظیم شده، که فصل اول آن با عنوان توسعه و عرفی شدن جامعه آغاز می‌گردد؛ در فصل دوم به پیشینه تاریخی و نظری توسعه اشاره شده و در فصل سوم مبانی نظری عرفی شدن مورد بحث قرار گرفته است تا در فصل چهارم با مروری بر پیشینه مطالعاتی، گام‌هایی به سوی دیدگاه عرفی شدن در فرایند توسعه برداشته شود؛ در فصل پنجم به بررسی دستاوردهای برنامه‌های پنج ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایران پرداخته شده و در نهایت؛ فصل ششم با جمع‌بندی مباحث و نتیجه‌گیری به پایان می‌رسد.

لازم است مراتب سپاسگذاری صمیمانه خود را نثار زحمات جناب آقای دکتر مظفرالدین شهبازی نمایم که با مطالعه مطالب، راه‌گشای تهیه و تنظیم نهایی کتاب گردیدند؛ هم‌چنین بذل عنایت سرکار خانم شکاری، مدیر محترم انتشارات جامعه‌شناسان نیز شایسته تقدیر است. امید آن می‌رود درس‌های آموخته شده در راه توسعه کشور و گسترش رفاه و آزادی مردم بکار گرفته شود.

سیدجلال محمودی گلپایگانی

تهران ۱۳۹۳